

Československá exilová vláda v Londýně a holocaust

Československá exilová vláda byla vytvořena pod vedením bývalého prezidenta Edvarda Beneše v červenci 1940 v Londýně. Benešovi se postupně podařilo dosáhnout diplomatického uznání spojeneckými zeměmi, v čele s Velkou Británií a později i Sovětským svazem a Spojenými státy americkými. Předsedou vlády se stal Jan Šrámek a mezi ministry byl i Jan Masaryk, syn prvního československého prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka. Československá zahraniční armáda přispívala k válečnému úsilí protihitlerovské koalice a českoslovenští letci pomáhali bránit Britské ostrovy před útoky německého letectva. Exilová vláda zůstala v Londýně až do roku 1945, kdy se krátce před skončením druhé světové války vrátila na osvobozené československé území.

Exilová vláda byla v prvních letech druhé světové války s pomocí domácího odboje informována o událostech v protektorátu včetně perzekuce Židů. Po Heydrichově příjezdu do Prahy v září 1941 a následné likvidaci významných složek odboje bylo spojení mezi Londýnem a Prahou přerušeno. Přesto se do rukou Benešovy vlády dostávaly zprávy, které popisovaly deportace Židů z protektorátu a ze Slovenska a zároveň naznačovaly tragický osud deportovaných. Rovněž i ostatní spojenecké vlády v Londýně začaly postupně dostávat nevyvratitelné důkazy o systematickém vyvražďování židovského obyvatelstva v okupované Evropě. Spojenecké země proto v polovině prosince 1942 vydaly deklaraci, v níž celý svět informovaly o nacistických plánech vyhladit židovské obyvatelstvo v Evropě, a zároveň varovaly představitele německé vlády, že všichni viníci budou za spáchané zločiny potrestáni. Československá vláda se pokusila alespoň ulehčit život lidem uvězněným v ghettech a koncentračních táborech zasíláním balíčků s potravinami a léky. Nacisté ale většinu těchto zásilek zabavili a vězňům nikdy nedoručili.

**450 – Obal balíčku z Portugalska
zaslaného do terezínského ghetta,
28. února 1944**
Židovské muzeum v Praze

Naší nebo jizy?
Židé v českém 20. století

Na jaře 1944 se dvěma slovenským vězňům, Walteru Rosenbergovi a Alfrédu Wetzlerovi, kteří uprchli z vyhlazovacího tábora v Osvětimi, podařilo předat do spojeneckých zemí informace o likvidaci první části Terezínské rodinného tábora. Československá vláda tyto informace ihned zveřejnila a prostřednictvím československého oddělení rozhlasové stanice BBC k němu vydala zvláštní prohlášení. K němu se přidala i československá Státní rada v Londýně (která fungovala jako dočasný exilový parlament). Prohlášení ani zaslání balíčků však nemohlo změnit osud Židů, kteří byli v nacisty okupované Evropě systematicky vyvražďováni. Záchranu jim přinesla až porážka nacistického Německa a konečné vítězství spojeneckých sil v Evropě.

Přes snahy pomoci deportovaným Židům se již za války v exilové vládě začaly projevovat snahy vytvořit obnovené Československo jako zemi bez národních menšin, kterým byla dávána vina za zničení meziválečného Československa. Tyto plány po válce vedly k nucenému vysídlení německé menšiny. Snahy obnovit Československo jako čistě slovanský stát Čechů a Slováků měly neblahý vliv i na poválečné postavení židovské menšiny.

Proto i přes nepochybnou solidaritu s osudem českých Židů československá vláda, podobně jako ostatní exilové vlády v Londýně, nechtěla z genocidy Židů učinit jedno z hlavních témat boje za osvobození.

451 – Prohlášení státního ministra Huberta Ripky jménem československé exilové vlády ve vysílání BBC, 17. prosince 1942

„Východiskem Hitlerova antisemitismu byla původně demagogie a loupež, ale ovšem také pocit méněcennosti vůči inteligentnějším a schopnějším elementu židovskému. V nynějším protižidovském šílení se už vyžívá jen patologický běs, kterého sám pojem lidskosti pohání k zuřivosti. V protižidovských masakrech tohoto rozměru je sice metoda, ale není už v nich patrný normálně lidský smysl. Jen jedna věc je v nich jasně patrna, strach Hitlera a jeho režimu z porážky. V hloubi svých duší chovají úzkost, že už nic je nemůže zachránit. A proto přikročuje k uskutečňování svého programu nihilistů a desperádů: strhnout do záhuby i všechn ostatní svět. Masakry Židů jsou jen generální zkouškou na masakry ostatních porobených národů. Některých, jako národa československého, dosud potřebuje. Ale až bude jeho situace ještě beznadějnější, neušetří nikoho, kdo bude v dosahu jeho moci. To je politický význam jeho vyhlazovací akce proti Židům a toho si musíme být vědomi.

Marné byly Hitlerovy pokusy infikovat duchovním jedem, který je vedle lži hlavní zbraní jeho politické akce, i národy, které podrobil. Národ francouzský, holandský, polský a mezi prvními i lid československý, prokázaly, že jsou imunní proti moru, který je měl zachvátit a pak rozvrátit. Štít lidu českého je čistý a z českého popudu nestalo se nic, co by zneuctilo dobré české jméno. [...] Věčnou hanbou by se zatížil ten, kdo by i nepatrně, slovem neb myšlenkou, zatížil své vědomí a ztížil osud lidí nejbezbrannějších. Jsem hluboce přesvědčen, že se tu národ československý osvědčí, jako se osvědčil vždy, kdy šlo o boj za spravedlnost a pravdu... Buďte si vědomi, že budoucnost národa československého je zaručena jen věrností všelidským ideálům presidenta Osvoboditele a neochvějnou solidaritou se všemi národy i lidmi, trpícími a bojujícími! A solidarita s trpícími, mučenými a vražděnými Židy je dnes svatou povinností každého slušného člověka. My tuto svou povinnost poslušni hlasu své národní tradice vždy plnili a budeme ji plnit s horoucností srdce a s nejhlubším ideovým zanícením až do konce!“

→ Holocaust a lidské chování >
Terezínský rodinný tábor v Osvětimi-
Birkenau, s. 376

„Státní rada přijala s hlubokým dojetím a smutkem zprávu o tragickém osudu tisíců československých Židů, kteří podle informací, jež v těchto dnech došly do Londýna, byli odvečeni z internačního tábora v Terezíně do Birkenau a Oswiec-zimu, aby tam byli hromadně popraveni rukou německých katanů. Tento nový zločin nacistických zlosynů, neuvěřitelný ve své nelidské ohavnosti a obludné hrůze, bude potrestán jako všechny zločiny dřívější. Státní rada se při této příležitosti znovu připojuje k dřívějším prohlášením prezidenta a vlády československé a opětně zdůrazňuje, že nikdo z těch, kdož se jakýmkoli způsobem zúčastnili provádění těchto zvěrstev, nebo kdož jakoukoli měrou nesou spoluvinu za ně, neujde spravedlivému trestu. Lid československý, za jehož mluvčího v zahraničí se Státní rada spolu s prezidentem republiky a vládou pokládá, bude žádat nelitostné potrestání nejen všech, kdož k těmto barbarským zločinům dali příkaz, ale i všech, kdož tyto nelidské příkazy plnili. Co platí takto jako ortel nad zločiny již spáchanými, nechť jest též výstrahou pro budoucnost. V tomto truchlivém okamžiku žádá Státní rada všechen československý lid doma, aby se snažil pomoci svým židovským spoluobčanům všemi prostředky, jež má po ruce, a aby všemožně usiloval o jejich záchranu před smrtí z rukou německých zločinců. Velký mravní odkaz Masarykův, jemuž jsme věrni zůstali, nás k tomu zavazuje.“

„Prohlášení Československé státní rady v Londýně k událostem v rodinném táboře terezínských vězňů“, *Terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Birkenau*, eds. Toman Brod, Miroslav Kárný, Margita Kárná, Praha 1994, s. 188–189

Arnošt Frischer

→ Doma na cestě? > Návrat - a odchod? >
Koncept dopisu Arnošta Frischer
Janu Masarykovi ve věci židovských
optantů, s. 295

Arnošt Frischer (1887–1954) se narodil v Heřmanově Městci, studoval na technické univerzitě v Brně a promoval jako inženýr civilních staveb. Již během studií se zapojil do aktivit sionistického hnutí a později se stal předsedou Židovské strany, která měla dva zástupce v Národním shromáždění, československém parlamentu. Po okupaci Čech a Moravy německými vojsky byl Frischer zatčen gestapem, ale byl po několika měsících propuštěn a bylo mu povoleno vystěhování do Palestiny. V roce 1941 byl prezidentem Benešem jmenován do československé Státní rady v Londýně, kde měl na starosti židovské záležitosti. Během války se Frischer snažil dosáhnout pomoci československým Židům uvězněným v ghettech a koncentračních táborech. V srpnu 1944 navrhoval, aby spojenecké letecké síly bombardovaly vyhlazovací tábor v Osvětimi, ale tento návrh byl zamítnut. V roce 1945 se Frischer vrátil do Prahy a pomáhal s obnovou židovské komunity v poválečném Československu. Po komunistickém převratu v únoru 1948 se rozhodl pro další exil a emigroval opět do Londýna, kde v srpnu 1954 zemřel.